

Литвинова С.Г.

*Управління освіти Оболонського району
м. Київ*

НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ): ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Працю присвячено аналізу рівня навченості вчителів-предметників ІКТ. Проаналізовано перешкоди, які впливають на навчання ІКТ.

Ключові слова: *навчання ІКТ, вчителі-предметники, інформаційно-комунікаційні технології.*

Постановка проблеми

На початку ХХІ ст. суспільство дійшло висновку про те, що інформаційно-комунікаційні технології є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Вивчаючи статистичні дані, маємо невтішний результат: 68% підлітків мають вільний доступ до комп'ютерів, 44% користуються ними для розваг, 23% — для спілкування, а загальноосвітні навчальні заклади мають на 100 учнів 1,3 комп'ютера. Для порівняння: у Японії на 100 учнів припадає 83 комп'ютера, у США — 77, у Німеччині — 53, у Франції — 39, Польщі — 15, Росії — 11.

Незважаючи на ці дані, ми маємо більшу проблему — навчання вчителів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), адже тільки 22% з них володіють комп'ютером, переважно це вчителі інформатики.

Міністерство освіти і науки разом з корпораціями «Microsoft» та «Intel» проводять навчання вчителів за програмами «Партнерство у навчанні», «Навчання для майбутнього», але вони не вирішують глобальної проблеми — комп'ютерної грамотності вчителів. Кожна з цих програм розрахована на вчителя, який володіє початковим навичками роботи на комп'ютері, а як же бути з 78% учителів, які комп'ютер не знають зовсім?

Виникає питання: «Чому існує низька активність вчителів з вивчення комп'ютерної грамотності? Що заважає вчителю вивчати ІКТ?»

Виклад основного матеріалу

Очевидною причиною є страх перед невідомим. Учитель, який уперше сідає за комп'ютер, боїться натиснути кнопку, боїться зламати дороге обладнання, боїться чогось не знати, боїться чогось не зрозуміти при поясненні. А чи тільки страх зупиняє вчителя пізнавати нове? Виникає проблема аналізу пси-

хологічного стану вчителя під час навчання інформаційно-комунікаційних технологій, аналізу перешкод у навчанні.

Навчання, розвиток, зміни — ці аспекти характеризують процес, який тягнеться впродовж усього людського життя і приводить до розуміння людиною своєї істинної людської суті. Цей процес ніколи не проходить спонтанно, а завжди є необхідність обміркованого розвитку.

Навчання — це подолання опору, спроби зробити зусилля. Під час навчання вчителів обов'язково має бути задіяна незалежна воля. Той, хто навчає вчителів, мусить пробуджувати їхню волю до навчання.

Під час навчання вчителів підтримуються три стимули:

- знання;
- розвитку;
- досконалості.

Стимул знання — найбільш усвідомлений. Нові інформаційні технології проявляються перед нами загадковими, чужорідними і незнайомими. Для звільнення від цього відчуття ізоляції необхідно побудувати місток, який допоможе цими технологіями оволодіти. Спочатку здається, що нічого не виходить, не все зрозуміло, тренер не приділяє достатньо уваги. Це постійне незадоволення, але з часом у нас починає пробуджуватися жага до знань, щоб уже ніколи нас не покинути.

Здобуття знань означає послідовне вростання у те, що вивчається, допомагає пізнати світ. Іншими словами, це процес, що триває, основою якого є стимулювання знань.

Дослідження психологічного стану вчителів під час навчання показали:

- Більшість учителів прийшли за власним бажанням навчатися за програмою «Початківець», оскільки цього вимагає сучасний стан освіти, і тільки 5% направила адміністрація (рис. 1). Для порівняння: на курси за програмою «Intel. Навчання для майбутнього» 51% були направлені адміністрацією [1].

- Як себе відчуває на навчанні вчитель-студент? Чи завжди він встигає за тренером? Чи розуміє він термінологію навчання? Дослідження показали, що навчання проходить досить оптимістично. Вчитель розуміє тренера і встигає виконувати обов'язкові вправи (рис. 2, рис. 3).

Стимул розвитку — основна сила духу, він постійно утворює і перетворює його. Вчитель, який починає вивчати нові технології, має знайти у собі сили, тобто зібратися з духом і розпочати розвиватися в іншому, більш прогресивному напрямі. Розвиток і перетворення вчителя відбуваються у різні періоди його біографії. Як стимулюючі сили у процесі навчання вони приводять до змін у житті. Це означає, що у віці 45 років учитель навчається інакше, ніж у 25. За статистичними даними, середній вік учителя в Україні становить 52 роки.

Важливо знайти стимулюючі моменти, щоб залучити його до навчання, до особистісного розвитку. «*Развитие личности происходит лишь тогда, когда ей в период изменения удастся совершить ту духовную работу, которой требует жизненная ситуация*» [2].

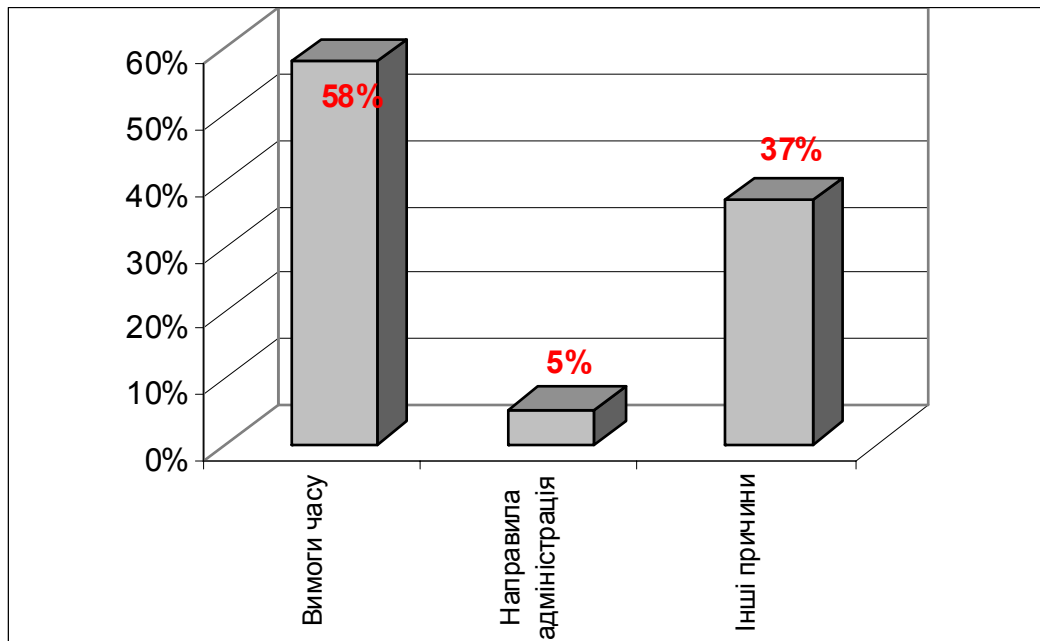

Рис. 1. Як учителі потрапили на навчання

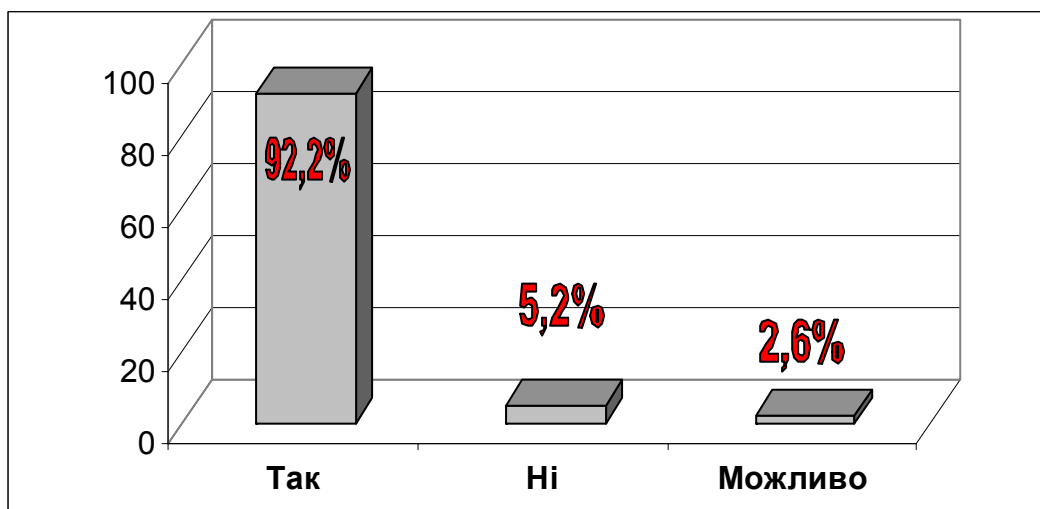

Рис. 2. Чи все було зрозумілим під час навчання?

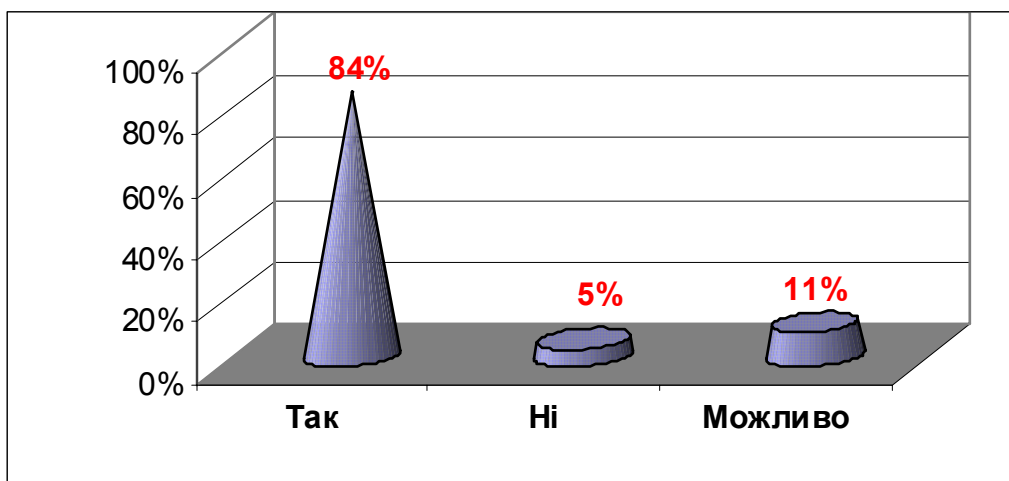

Рис. 3. Чи завжди встигали за тренером?

Ставлення вчителя до ІКТ можна розділити на чотири етапи:

- пасивне ставлення вчителя до розвитку ІКТ;
- спостереження змін і постійне мислення про ІКТ;
- хвилювання про те, як ІКТ пов'язані з його діяльністю;
- прийняття рішення про необхідність навчання ІКТ.

Для вчителів, які приходять на навчання, створюється творча, робоча атмосфера, націлена на результат — «не боятися комп'ютерів» (рис. 4). Коли вчитель долає цю перешкоду, навчання можна продовжувати за іншими, більш складними програмами, такими, як Microsoft «Партнерство у навчанні», «Intel. Навчання для майбутнього».

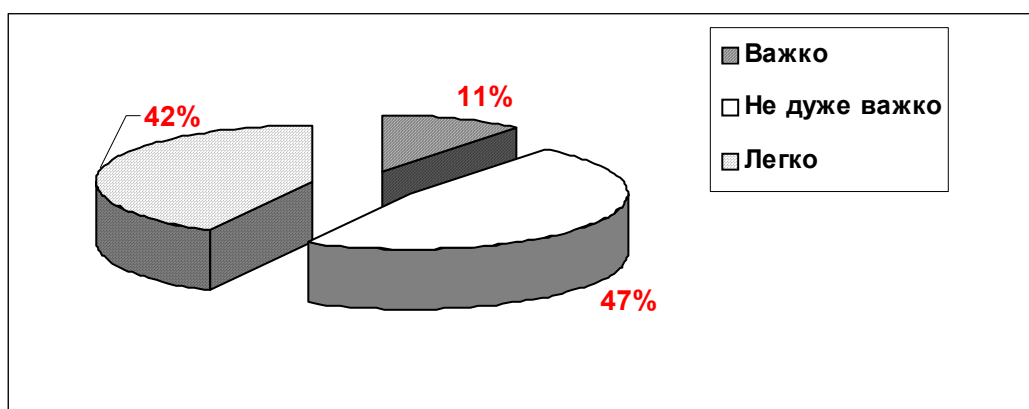

Рис. 4. Психологічний стан учителя під час навчання

Стимул досконалості є дуже важливим, найбільш замаскованим із трьох. Але він існує. Це відчуття того, що все можна зробити краще. Досконалого виконання взагалі не існує. Все недосконале. Глибоко в душі ми знаємо, що завжди залишаємося на шляху, що ми дуже далекі від того, щоб вичерпати весь потенціал, свій людський потенціал. Часто оглядаємося на своє минуле, відчуваємо, все можна було б зробити краще, а іншого разу ми б багато чого вдосконалили. Такі почуття відчуває вчитель, який починає оволодівати новітніми технологіями, і такі ж почуття відчуває вчитель, який ними володіє на високому рівні. З кожним днем технології змінюються, розвиваються, вдосконалюються, тому вчитель, який ними оволодіває, вдосконалюється і розвивається разом з ними.

Перед людством стоїть питання, як пробудити ці три стимули. Для розв'язання цього питання треба розробити метод навчання, відповідні програми, вибрати форми навчання, які б пробуджували у вчителя незалежну волю до навчання. *«Поэтому в любом обучении взрослых важно принять этот факт во внимание и содействовать независимому пробуждению воли как основы для системы обучения»* [3].

Дослідження показали, що після проведення навчання психологічний стан покращується. Вчителі стають більш упевненими в собі, у своїх здібностях (рис. 5). Вони самостійно впроваджують ІКТ у навчально-виховний процес (рис. 6).

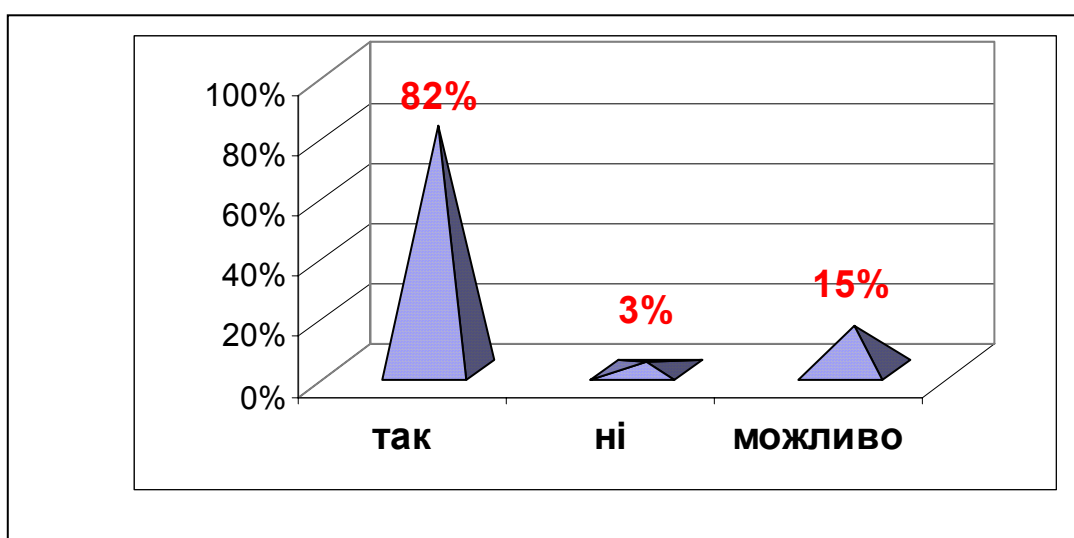

Рис. 5. Ви отримали стійкі знання?

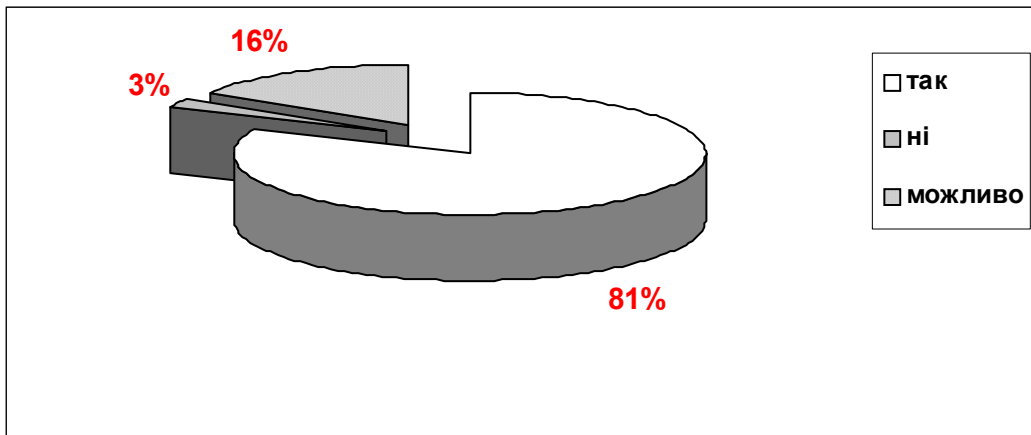

Рис. 6. Чи зможете ви використати отримані знання у навчально-виховному процесі?

З іншого боку, ці три стимули пов'язані з ціллю навчання вчителів. Для вчителів характерна незалежність, внутрішня автономія і своєрідний спосіб дії — усе, що пов'язане з особистим незалежним судженням. Можливість незалежного судження має стати основою навчання дорослої людини. Дослідження показали, що більшість учителів після закінчення курсів використовують набуті знання у педагогічній діяльності [1].

Отже, дві основні цілі — пробудження волі, розвиток здібностей незалежного судження — є головними компонентами у навчанні вчителів.

Коли ми навчаємося, ми змінюємося, але навчаючись, ми переживаємо три перешкоди (рис. 7):

- у нашому мисленні;
- у почуттях;
- у вольовій діяльності.

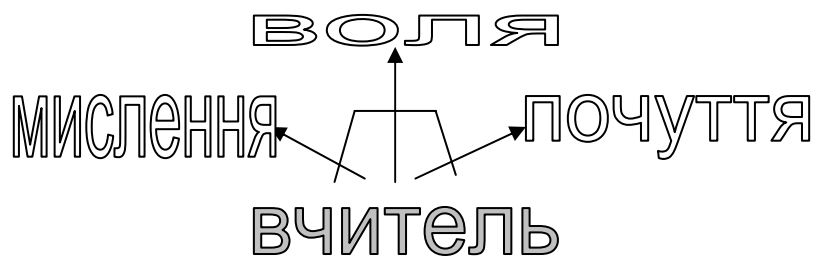

Рис. 7. Три перешкоди у навчанні

Ці три перешкоди сприймають як непоборну перешкоду; як безодню, яка породжує страх; як сильне почуття антипатії або безпорадності. Переживання часто супроводжуються відчуттями слабкості, пригніченості тощо. Саме

тому необхідна мужність, щоб зустрітися з цими відчуттями, подивитися на них і впізнати їх.

Основні зміни відбуваються в процесі подолання цих трьох перешкод: учитель починає розуміти й охоплювати що-небудь, що раніше було незрозумілим. Дуже часто ми отримуємо здібності, майстерність, якими раніше не володіли. Під час використання освоєних інформаційних технологій почуття людини стають благородними, поглибленими, збагаченими. Це результат досягнень перемоги над собою: «Я зміг» (рис. 8).

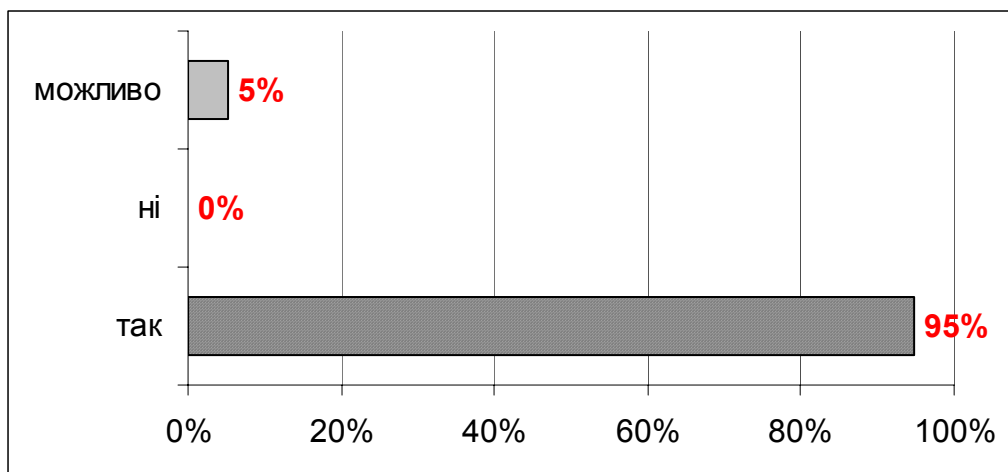

Рис. 8. Чи будете ви продовжувати підвищувати свої знання з комп'ютерної грамотності?

У навчанні і розвитку вчителів слід зрозуміти, що ми маємо справу з трьома принципами навчання, які вимагають відпрацювання усіх трьох перешкод. Яке завгодно навчання, що віддає перевагу одному з трьох принципів навчання, може вивести людину зі стану рівноваги і стати причиною нескінченної небезпеки:

- підкреслення інтелектуального елемента без корекції відношення до практичних дій;
- підвищення практичних навичок без реального розуміння цілей і змісту;
- інтелектуалізації і «натаскивання» без оцінки і зв'язків з якісним елементом індивідуальних почуттів.

Усе це веде до затвердіння, однобічності і спотворення процесу навчання дорослої людини. Життєвою необхідністю є додавання принципів роботи з трьома перешкодами у будь-який процес навчання вчителів. Якщо це здійснено, можуть бути зроблені дуже дивні відкриття.

Найскладнішим у досягненні рівноваги у роботі над трьома перешко-

дами є те, що кожний має тенденцію особливо підкреслювати один з них. Тому спроба урівноважити роботу з перешкодами під час навчання вчителів матиме оздоровчий ефект. Дійсно, постійна боротьба з цими перешкодами ве-де до розвитку здібностей вчителя у сфері ІКТ.

Розглянемо детальніше перешкоди.

Перешкода мислення виникає між нашим розумінням дійсності і нашим «Я». Тому окреслимо основні напрямки подолання перешкод мислення:

- ставити запитання, досліджувати проблеми, а не пасивно отримувати знання;

- упевненість у тому, що існує тільки одна ідея або метод є помилковим;

- поєднання почуттів спостереження і розвитку мислення приведуть до розуміння того, чого навчається вчитель;

- необхідно навчитися розділяти те, що ми знаємо і те, що ми розуміємо.

- на практиці ми стикаємося з тим, що всі вирішують проблеми різними способами. Є люди, які мають справу тільки з чимось конкретним, інші – з абстрактним, аналітичним або синтетичним. Є люди, яким важко зрозуміти щось в образах. Через схильність і виховання ми усі однобоко створюємо свої власні перешкоди. Це стосується і навчання вчителів, тому що у кожного свій шлях мислення.

Перешкода почуттів — усе, що має відношення до емоцій, людина в процесі навчання, переживання, антипатії, симпатії тощо. Подолати ці перешкоди шляхом пізнання або зусиллям волі занадто важко.

Доросла людина має бажання щось робити, формувати, шліфувати, організовувати, досягати чогось. Тут вона стикається з перешкодою вольової діяльності.

Учитель сприймає нове і займається новими видами діяльності, але це тільки та діяльність, яка є типовою для нашого технічного часу і пропонується ним ззовні.

Основний характер перешкоди вольової діяльності — це сила страху, страх перед невідомим. Це страх, який живе в нашій волі, який виражається як переживання почуттів і невпевненість в інтелектуальному житті. Проблема неодноразово проговорюється в інститутах освіти вчителів і полягає в тому, що вольова діяльність учителів-студентів дуже слабка, що у них мало життєвих сил, вони все дуже швидко кидають, надають перевагу уникненню труднощів, залишаються пасивними глядачами, що вони не здатні зв'язати себе з чим-небудь, готові робити тільки те, що емоційно приємно, тощо.

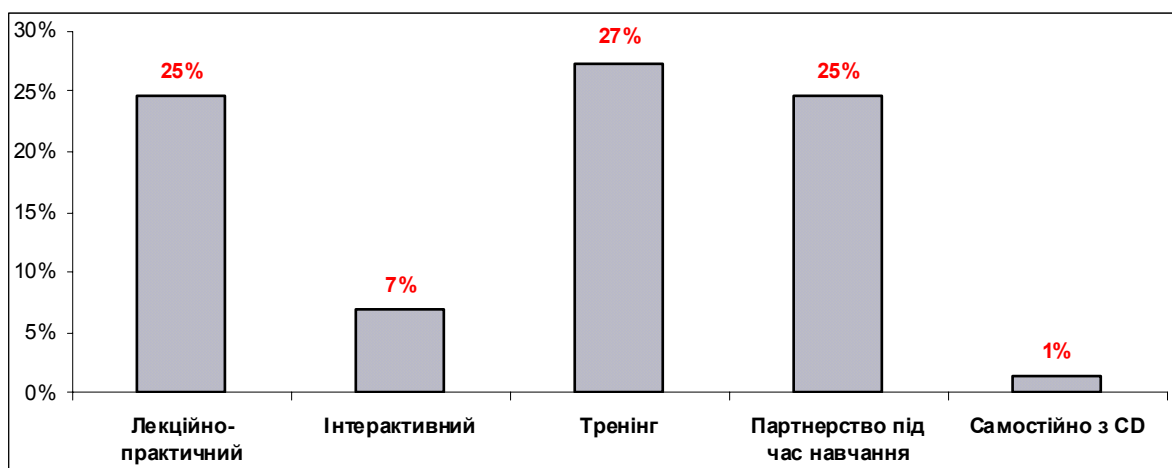

Рис. 9. Який вид навчання ви б вибрали?

«Результаты экспериментальных исследований показывают, что в условиях непосредственного взаимодействия людей психические процессы протекают существенно иначе, чем в ситуации индивидуальной, изолированной деятельности» [5–6].

Як видно з рис. 9, учитель вибирає для себе емоційно-позитивні форми навчання, наявність спілкування, пояснення, обговорення.

Тому основна проблема у вольовій діяльності — мужність учителя змінюватися і розвиватися. Глибоко сховані численні феномени страху мають виховувати мужність.

Треба відмітити, що на шляху навчання нових інформаційних технологій, які включають детально прописані практичні завдання, цей страх не проявлятиметься, він прихований, але він дасть про себе знати під час прийняття незалежного рішення. Це пояснюється тим, що існує чітко запланований навчальний процес. У цих випадках особиста вольова діяльність не пробуджена.

Розглянемо кілька підходів, як пробудити незалежну вольову діяльність до навчання:

- проектна робота;
- робота в групах;
- творчі обговорення проблем;
- обговорювання кожного етапу навчання;
- структура навчального курсу.

«Таким образом, можно сказать, что основной интерес образования взрослых состоит в том, чтобы соответственно распознать все три сопротивления в обучении, привести их в равновесие и дать студентам конкретную помощь в их преодолении» [3].

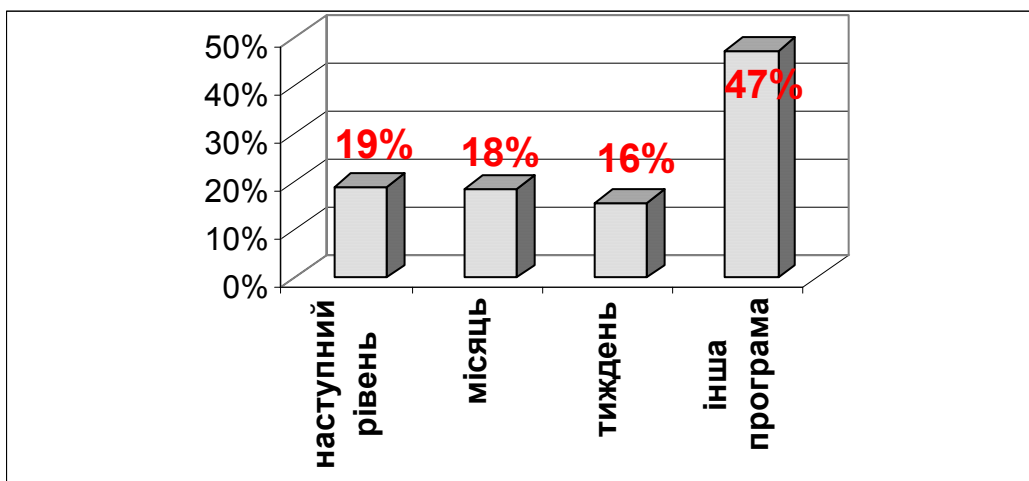

Рис. 10. Виберіть термін для наступного навчання ІКТ

Дослідження показали, що психологічний стан після навчання інформаційно-комунікаційних технологій покращується, пробуджується бажання навчатися далі, за більш складними програмами (рис. 10).

Висновки

- Сучасний стан освіти України вимагає від учителя знання ІКТ, і вчитель готовий навчатися нових технологій;
- під час навчання вчитель бореться з трьома перешкодами;
- тренерами створюються комфортні умови для досягнення цілі навчання і подолання трьох перешкод;
- завдяки тісній взаємодії тренера і вчителя процес навчання протікає більш продуктивно, інакше, ніж у ситуації індивідуальної діяльності з CD;
- високі результати дає обмін знань між учасниками процесу навчання;
- завдяки взаємодії організується інформаційний фонд, який створює можливість більш глибокого і всебічного аналізу й узагальнення отриманих знань;
- отримані знання вчителі застосовують у навчально-виховному процесі;
- психологічний стан учителя покращується, він стає впевненішим, розвиває в собі бажання вчитися далі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варбан М. Моніторинг і оцінка: особливості застосування у програмі «Intel. Навчання для майбутнього» / М.Варбан // Післядипломна освіта в Україні. — К.: ЦІППО, 2005. — № 2. — 108 с.
2. Ниємеля П. Развитие и нормальные кризисы взрослого человека / П.Ниємеля // Проблемы психологии личности. — М.: Наука, 1982. — 133–134 с.
3. Конрад В. Пробуждение воли: принципы и процессы в обучении взрос-

лых / В.Конрад; пер. с англ. Н.Мальцевой, А.Мартыненко. — К.: Наири, 2005. — 184 с.

4. Губернський Л.В. Філософія / Л.В.Губернський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та ін. — К.: Вікар, 2005. — 516 с.

5. Кольцова В.А. Влияние общения на развитие познавательной деятельности / В.А.Кольцова // Проблемы психологии личности. — М.: Наука, 1982. — 173–174 с.

6. Ломов Б.Ф. Общение как проблема общей психологии / Б.Ф.Ломов // Методические проблемы социальной психологии. — М.: Наука, 1975. — 124–135 с.

7. Rudolf Steiner. The Riddle of Humanity, Rudolf Steiner Press, 1990.

8. Бернад Л. Кризисы жизни – шансы жизни / Л.Бернард. — Калуга: Духовное познание, 1993.

Робота посвящена анализу уровня знаний учителей-предметников ИКТ. Проанализованы препятствия, которые влияют на изучение ИКТ.

Ключевые слова: изучение ИКТ, учителя-предметники, информационно-коммуникационные технологии.

The paper analyzes the level of knowledge of subject teachers of ICT. Address the obstacles that affect the study of ICT.

Key words: study of ICT, teachers of subject, information and communication technology.